MÅNEDSBLADET

Glemmer du

Bryllup

Nr. 5 - Maj 2004
Tårnby Kommune - Lokalhistorisk Samling

Forsideillustration:
Brudeparret Jan Zigbrandtsen og Karen Petersen viet den 8.4.1894.
Hun bærer, som en af de sidste, såvel brudehuen som sølvkæden fra Tårnby Kirke.

I denne udgave af "Glemmer du" er der hentet inspiration fra:

Fra vugge til grav - Tårnby Kirke 800 år, af Inger Kjær Ottzen, 1986

ISSN 1397-5412

Glemmer du er udgivet af:Tårnby Kommune - Lokalhistorisk Samling
Skrevet og redigeret af: Inger Kjær Jansen
Layout: Vicky Bonde

Bryllup

Som de fleste andre steder i Danmark vil maj måneds "Glemmer du" stå i brylluppets tegn i anledning af den kongelige begivenhed.

Vi går blot hen ved 250 år tilbage i tiden og fortæller her bl.a. om et bryllup i Tårnby Kirke, der havde "kongerøgelse" over sig, for det blev overværet af det daværende kongepar Kong Frederik V. og hans dronning Louise. Desuden fortæller vi om datidens skik og brug i forbindelse med et bryllup.

Hvis I vil læse om kongelig kærlighed gennem tiden kan denne hjemmeside fra Statens Arkiver benyttes

www.sa.dk/sa/godehistorier/kaerlighed/default.htm

Den udvalgte

At finde sig den rette livsledsager har aldrig været nemt. For de fleste unge mænd og piger blev dette vigtige valg tidligere foretaget af forældrene henover hovedet på dem. Det var som oftest ikke et spørgsmål om kærlighed, men om penge. Man skulle nødig gifte sig under sin stand.

Det fleste amagere valgte deres ægtefælle inden for det samfundslag, de tilhørte og helst inden for den landsby, hvor de boede, ja, nogle endda inden for samme familie. En undersøgelse af familierne på 12 gårde i Tårnby og 6 gårde i Ullerup gennem 3 generationer fra ca. 1750 til 1850 viser en meget ringe mobilitet ved valget af ægtefælle. Gårdmand og foged Maurits Clausens 10 børn var alle gift med fætre eller kusiner fra Ullerup. At gifte sig ind i samme sociale lag, som man selv kom fra, var meget almindeligt hvilket man kan se af folketællingslisten over Kastrup i 1890. Det viser sig, at af de 9 kvinder, der var født i Tårnby Sogn og som var gift med en glasmager, havde 6 af dem en far, der var glasmager og i flere tilfælde en farfar, der ligeledes var glasmager. De sidste 3 var alle

født i Kastrup. De andre kvinder (omkring 30) kom tydeligvis enten fra glasværksbyer (Ålborg, Fensmark) eller "Glasværkslande" som Sverige eller Tyskland.

I 1886 var 16 ud af årets 22 par fra samme by i Tårnby Sogn, 4 par kom fra landsbyer, der havde meget til fælles (Kastrup/ Maglebylille, Tømmerup/Ullerup og Tårnby/Sundbyvester). Ét pars sammensætning var noget usædvanlig, nemlig Dragør/Tømmerup. Det sidste par var fra København, brudgommen var præstens søn. Alle 22 fandt deres ægtefæller indenfor samme sociale lag.

Når ens ægtefælle døde, var man pludselig eneforsørger. Det var en svær byrde. Derfor giftede både enker og enkemænd sig hurtigt igen. Enkerne havde ofte her på Amager (hvor mænd og kvinder arvede lige) overtaget forældrenes hjem. Tit gik der ikke mere end 3-6 måneder, før der var en ny ægtefælle, der kunne hjælpe til. Det ses specielt i 16- og 1700-tallet.

Aldersforskellen har ikke spillet nogen rolle. Kvinden kunne været op til 30 år ældre end manden. Gennemsnitsalderen var i Tårnby indtil 1800 meget lav nemlig 22-23 år. Fra 1800-1850 var den steget til 25-26 år.

Brud med amagerdragt og brudesølv.

Det er ofte fejlagtigt skrevet i litteraturen om Amager, at det første "blandede" ægteskab mellem en danskebys pige og en mand fra øens magtfulde by Hollænderbyen foregik i 1759. Det var scouten Jacob Bacher, der giftede sig med Gjertrud Hansdatter, en fogeddatter fra Sundbyvester. Men allerede på de første sider i den ældste, bevarede kirkebog fra Tårnby Sogn optræder der ægteskaber mellem piger fra Tårnby Sogn og mænd fra Hollænderbyen, f.eks. i 1679 hvor Margrethe Jens Holtes fra Tømmerup i en alder af 53 år blev viet til enkemand Jacob Jan-

sen Kurvemager fra Hollænderbyen. I 1690 blev enken Maren Olufsdatter fra gård nr. 7 i Tømmerup gift med Jan Crillesen fra Hollænderbyen. De bosatte sig på hendes gård. Selv om det ikke kan bevises, at kvinderne var 100% danskebys, bærer deres navne dog tydeligt præg heraf. Typisk for disse ægteskaber fra perioden 1670-1690'erne var, at kvinderne var enker og gårdejere.

Det var bestemt ikke med begejstring, at slægten eller den offentlige mening så på disse ægteskaber. Der foregik ofte drabelige fejder selv ind i vort århundrede, hvis man gik på frierfødder i nabosognet her på øen.

Trolovelse

Den første "føler" til den udvalgte pige var en kærestegave, som den bejlende mand selv havde fremstillet. Det kunne være en høstrive eller et manglebræt, hvorpå pigens navnetræk ofte var skåret. Hvis gaven blev modtaget, var det næste træk at fri til pigen. Det foregik ofte ved hjælp af en mellemmand, som opsøgte pigens far. Hvis man har blev enige om medgift og parrets fremtidige økonomiske forhold, fastsatte man datoen for trolovelsen.

Trolovelse var påbudt ved lov indtil 1799. Den blev anset for så afgørende og bindende, at mange flyttede sammen lige efter.

Trolovelsen foregik i pigens hjem, hvor parret i præsten og familiens påhør lovede hinanden ægteskab. Trolovelsen varede ca. 3 måneder afhængig af årstiden. Bryllupet skulle indpasses i arbejdets gang på gårdene. Der skulle lyses 3 søndage i kirken inden brylluppet. Denne tvungne lysning ophørte først i 1969.

Bryllup

I Tårnby Sogn ser det ud til, at søndagen har været den foretrukne dag for kopulationen - eller vielsen, som den kaldes i dag. Hvis der forelå et kongebrev, d.v.s. en kongelig bevilling til at indgå ægteskab, trods f.eks. nært slægtskab mellem brudeparret, ja så blev vielsen som regel foretaget om mandagen. I 1786 blev 9 par ud af 23 viet med kongebrev. Det skete uden forudgående trolovelse og lysning.

Om to andre par oplyses det, at de var trolovede, og at de boede

Julius Exner: Frierens besøg, 1877. - Kunstakademiets billedsamling.

sammen, da de skulle vies. Det viser, vor almindeligt det var at regne trolovelsen for lige så endeligt et skridt som brylluppet.

Hvorledes bryllupper foregik i Tårnby Sogn i det 18. århundrede, får man en levende beskrivelse af i et lille skrift fra 1748. Det var en af datidens berømte digtere, Peder Sparkjær, der forfattede det i anledning af, at Kong Frederik V. og hans dronning Louise havde overværet et bryllup i Tårnby Kirke den 10. august 1748.

Kongeparret var meget populært og havde en noget anden og mere munter indstilling til tilværelsen end den tidligere Kong Christian VI. Grunden til, at kongen overværede brylluppet, kendes ikke, men han viste sig ofte ude blandt sine undersåtter. De øvrige bryllupsgæster var kendte københavnere samt en stor del af Tårnby Sogns beboere.

I beskrivelsen af dette bryllup er der ikke fortalt om brudefølgets ankomst til kirken. Men almindeligvis kom forridderne først an-

ført af bedemændene d.v.s. de mænd, der et par dage i forvejen havde redet sognet rundt med bryllupsinvitationen. Dernæst kom musikvognen, bruden, brudepigerne og brudekonen (påklædersken) brudens far og følge, til sidst brudgommen og hans svende, forlovere og følge.

Brudeparret var Karen Hansdatter 15 år, fogeddatter fra Sundbyvester og Rasmus Svendsen 24 år, fogedsøn fra Kastrup.

Kongeparret blev modtaget med klokkeringning og velkomstsang, 20 musikere spillede iført amagerdragt med bl.a. blå trøjer og forede huer. To små amagerpiger strøede blomster på vejen op til kongens plads i kirken. Men så kunne bryllupet da også begynde.

Det skete med første vers af salmen "I Jesu Navn skal ald vor Gjerning ske". Den var skrevet af rektor Johan Frederiksen i 1639 til hans eget bryllup. Den blev siden benyttet ved adskillige bryllupper og står iøvrigt i nutidens salmebog. Derefter trådte præsten frem i kordøren, hvor brudeparret efter skik og brug stod, medens vielsen foregik. Efter en kort tale over salme 90, sidste vers blev vielsen foretaget. Den gang lød ritualet: "Saa tilspørger jeg Eder: 1. "Om I har betraadt eder med Gud i Himlen, dernæst med eders eget Hjerteslag, siden ogsaa med Slægt og Venner, om I vil have denne ærlige Pige, som hos eder staar, til Ægtehustru. 2. Om I herefter vil leve med hende i Medgang og Modgang, i hvad Lykke Gud den almægtige vil eder tilføje, som en Ægtemand bør leve med sin Ægtehustru. 3. Om I ved eder fri for at have givet nogen anden Kvinde, som nu lever, eders Ægteskabstro, som dette kunde være til Hinder"". På samme måde blev der stillet spørgsmål til bruden.

I de nye ritualer fra 1897 og 1912 er de to første spørgsmål omformuleret, og det tredie er bortfaldet.

Når brud og brudgom havde besvaret disse spørgsmål med "ja", opfordrede præsten dem til at give hinanden hånden. Så lagde præsten sin hånd oven på brudeparrets hænder og sagde: "Hvad Gud har tilsammenføiet, skal intet Menneske adskille".

Da vielsen var til ende, gik brudeparret ned til deres stole og præsten hen til alteret. Medens dette foregik, blev sidste vers af "I Jesu navn..." sunget. Derpå begyndte organisten at spille og degnen at synge salmen "Af Højheden oprunden er-" Salmen blev sædvanligvis brugt som opfor-

dring til menigheden om at "ofre" penge til præsten og degnen. Salmen er i øvrigt blevet gendigtet af Grundtvig. Offeret var en del af præstens og degnens løn, og skikken ophørte først i 1919, hvorefter staten aflønnede præsterne.

Brudgommen Rasmus Svendsen gik først op og "ofrede", efter ham hans 2 førere eller forlovere, amtsforvalter Lemwig og en ung Amager. Derefter var det andre celebre mandlige bryllupsgæster, så kom turen til brudens far samt unge og ældre mænd fra sognet. Derefter spindesiden: Bruden Karen Hansdatter med sin brudepige og brudekonen fru Bjørn (brudekone: brudens påklæderske), derefter det celebre kvindelige følge fra København og til sidst brudens mor, Bodil Pedersdatter, de unge piger samt de gifte kvinder fra sognet. Pengene blev lagt i en såkaldt brudeblok. Til afslutning spillede og sang de 20 musikanter en hyldest til kongen.

Så drog brudetoget med kongeparret til brudens hjem i Sundbyvester, benævnt brudehuset i dagens anledning. På hjemvejen var brudeparret sikkert på sædvanlig vis blevet hædret med bøsseskud, affyret af unge mænd langs ruten. Det blev forbudt en halv snes år senere.

Ved hjemmet blev kongen modtaget med hyldestsang ledsaget af pauker og trompeter. Kongen drak derpå brudeparrets skål, og brudeparret takkede herfor, hvorefter brudens far holdt hyldest- og takketale for kongen. Så var der underholdning med bl.a. to amagerdanse: At danse ægget af koppen og at danse igennem ringe. Som en slags datidens konferencier nævnes en agent Bjørn, som just året før var udnævnt til kongelig agent. Han hed Andreas Bjørn og var storkøbmand og skibsværftsejer på Christianshavn. Wilder Plads hed tidligere Bjørns Plads opkaldt efter ham. På Chr. Havn er en gade i dag der hedder Andreas Bjørnsgade.

Også scouten fra St. Magleby, Jacob Bacher var til stede. Han giftede sig i øvrigt 11 år senere med en søster til bruden, Gjertrud Hansdatter som tidligere nævnt.

Der blev trakteret på bedste måde, og man morede sig. Amagerport blev ekstraordinært holdt åben efter kl. 21. Der blev efter skik og brug festet i 3 dage, men som der sluttelig står skrevet, man "holdt sig indbyrdes sømmelig lystige".

Kongen gav iøvrigt brudeparret to krystalbægre, hvoraf det ene er bevaret på Amagermuseet i dag.

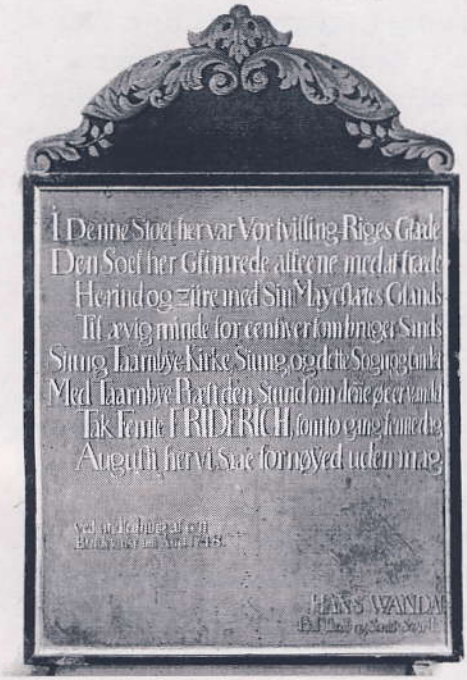

Tavle i Tårnby Kirke til minde om Kong Frederik V.'s besøg i kirken, hvor han 1748 overværede et amagerbryllup.

Maleriet af Frederik V. er fra 1751 og malet af Carl Gustav Pilo. Frederiksborg Slotsmuseum.

Der er også en mindetavle i Tårnby Kirke om brylluppet i 1748.

Forud for brylluppet havde "Skafferne" haft travlt med at sørge for "føring", d.v.s. service, duge og naturalier. Denne hjælp var nødvendig, hvis det skulle være overkommeligt for den enkelte at holde gilde. En del "Kokke" skulle sørge for, at serveringen gik planmæssigt - og skulle faktisk slet ikke lave maden. De var iøvrigt iført en hel speciel dragt med bl.a. hvidt forklæde og broderede bånd.

Maden var som regel risengrød og forskellige stege. Efter middagen var der dans, som blev indledt af brudeparret, der dansede de tre første danse.

Når klokken nærmede sig 24, markerede man brudens overgang fra pige til gift kone ved at tage brudehuen af og give hende konehuen på.

På tredie dagen holdt man det såkaldte "kokkebryllup", hvor hjælpere nu kunne slappe af og feste.

Brudedragten

Den fornemmeste kvindedragt i Tårnby var brudedragten. Den bestod i slutningen af det 19. århundrede af to skørter, der var rynkede ved linningen. De var forneden pyntet med fløjlskant eller silkebånd. Det øverste skørt nåede til besætningen på det nederste. Tidligere havde man flere lag af skørter - også kaldet trappeskørt efter faconen.

Trøjen var af sort klæde. På livet var der fastgjort de berømte, sølvforgyldte maljer, der blev snøret med lænker og nål. Forklædet var af uld eller silke afhængig af, hvilket stof trøjen var af. Det var rynket i flere rækker, men spændte dog ikke over hele skørtet bagtil. Dets lodrette kanter var besat med perleagramaner eller kulørte silkebånd. Hertil var der kulørte livbånd, hvori livbåndsspændet med eller uden navnebogstaver var sat.

Om halsen bar bruden et højrødt trekantet tørklæde med frynser. Det skulle sidde på en speciel måde med snippen ned til bæltestedet, og foran skulle det nå ned til maljerne. Snipperne gik rundt om halsen og blev knyttet bagtil. Det skulle fylde godt ud på skuldrene.

Hertil kom så Tårnby Kirkes brudesølv, der stadig opbevares af kirken. Dets oprindelse kendes ikke, men det kunne benyttes af enhver uberygtet brud fra sognet. Det består af en lang sølvkæde af stangformede led ned kugler, der er forbundet med ringe. Ved disse var der oprindelig fæstet 7 mønter. Nu er der kun 3 originale mønter tilbage. Mønterne er forgyldte og bærer symbolske figuer og har hollandske eller plattyske inskriptioner. En af mønterne var præget til erindring om Christian VII og Dronning Caroline Mathildes sidste falkejagt på Amager 1772. En anden viser Jesu dåb. Huen er af rød fløjl og besat med guldgalloner og agramaner samt to seksoddede filigranstjerner og fem rosetter med klare sten. Den blev brugt med silkehagebånd og sløjfe i nakken.

En overgang var brudesølvet forsvundet fra kirken, men etatsråd L. P. Holmblad købte det tilbage og skænkede det til kirken igen. Huen blev sidste gang brugt i 1889. Sølvkæden blev dog lånt ud i en periode fra 1928 til 1962.

Bruden byttede ved midnatstide huen, kæden og det sorte forklæde ud med en sort capeshue, populært kaldet andenæbbet, med og et hvidt forklæde. Om morgenen måtte hun igen skifte til kyse og blåt forklæde og var så iført ungkonedragten.

Mændene holdt tidligere end kvinderne op med at bruge amagerdragt til bryllupper. Mændenes benklæder var vide, af sort lærred eller shirting. Desuden var brudgommen iført en slagbul (en form for vest) og en ydertrøje, på hovedet bar han høj hat. Bruden havde broderet en speciel brudgomspung, hvori han havde penge til at betale musikanterne med. Den var af lærred og syet med kulørt silke i flettesting eller korssting. Pungen var omviklet med en rød silkesnor.

Ægteskabet

Om ægteskaberne i Tårnby Sogn har været specielt lykkelige eller ulykkelige, lader sig ikke undersøge. Når en Tårnby præst i 1700 tallet begejstret fremhæver et ægteskab, der har varet over 50 år, er det ikke et udtryk for tidens moral, men et spørgsmål om sundhedstilstand. Hvis det samme havde været udtalt i dag, ville man sikkert opfatte det som præstens etiske holdning.

Skilsmisser var der ikke mange af, selv om der var mulighed for det bl.a. ved ægteskabsbrud, ægtefællens fravær i 2 år og ved forskellige sygdomme. Indtil 1797 havde kirken stor indflydelse på skilsmissesager, idet den sad med ved den såkaldte Tamperret - ægteskabsretten. Efter den tid blev sagerne behandlet ved Birketinget.

Det var ikke pænt at være fraskilt, så derfor skrev man det f. eks. ikke i de ældste folketællingslister. Man skrev i stedet "enke" eller "enkemand". Skilsmissen var undtagelsen fra reglen, man var gift "Til Døden Jer skiller".

Hvis du har billeder, oplysninger eller andet af lokalhistorisk interesse, så henvend dig til:

Lokalhistorisk Samling
Kamillevej 10
2770 Kastrup
Tlf. 32 46 05 45

www.bibliotek.taarnby.dk
Klik på **Lokalhistorisk Samling**

Vi har publikumsmaskine med adgang til internettet og mange slægtsforskerlinks.

Åbningstider:

Mandag	16.00 - 20.00
Tirsdag	12.00 - 16.00
Fredag	12.00 - 15.00

Lokalhistorisk Samling har desuden udstillinger på:

Kastrupgårdssamlingen

"Midt på Amager"
&
"KASTRUP GLAS"

Åbent Tirsdag til søndag
14.00-17.00
Onsdag tillige
14.00-20.00

Plyssen
Amager Strandvej 350:

Permanente og skiftende udstillinger

Åbent Lørdag og søndag
13.00-16.00